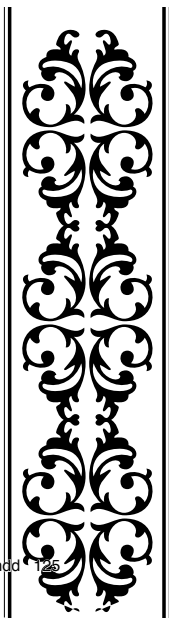

רכילות

אם כי נחלקו הראשונים במקורו של איסור לה"ר, להלכה אין מי שלא יכלול את איסור רכילות ב,לא תלך רכיל; הגדרתה של רכילות כמו שראינו ברמב"ם וע"פ ההסבר של הכס"מ היא, הטוען דברים... דהיינו שמספר לאנשים את הדברים השליילים שאחרים אומרים עליהם באופן שעלול לעורר מדנים ולגרום למחלוקת ביניהם.

בספר יד הקטנה מצינו חידוש גדול בענין הרכילות-

1 יד הקטנה פרק ט' דעות, ..., רכיל בעמך'

כמו שאסור לספר לשמעון מה שראובן דבר עליו, כך אסור לספר ללוי מה שאמר ראובן על שמעון -מחשש שבסוף יגיעו הדברים לשמעון. וא"כ- בכלל איסור רכילות הוא לספר לאחרים איזה סיפור שעלול לעורר מדנים אם הדברים יגיעו לאדם מסויים -יהיה מי שיהיה.

החפץ חיים הביא את דברי היד הקטנה להלכה -אבל ראה להקל בתנאים מסויימים-

2 ח"ח כלל ג' רכילות הלכה ג' ובאמ"ח סוף ס"ק ז', וכל זה הארכנו...'

אם מזהיר למי שמספר בפניו שלא לגלות את הדברים לאותו שמעון, אין בזה משום לא תלך רכיל אם לא שהשומע הוא קרובו (או אוהבו) של שמעון ויבא לשנוא את ראובן -וגם בתנאי שאין כאן משום סיפור דבר של גנאי על ראובן.

והנה, באיסור לשון הרע ראינו שהמספר שלא על מנת לגנות ולהזיק לא נקרא הולך רכיל אבל נכשל באבק לשון הרע- חוץ מממי שסיפר בצורה בקורתית לתועלת וטעה בשיקול הדעת -והצדק היה דוקא עם זה שסיפר עליו (לדוגמא- מעשה מרים). ויש מקום לחקור- האם השם הולך רכיל באיסור רכילות תלוי בכוונה לעורר מדנים -ושלא בכוונה אולי עבר על איסור אבק רכילות או שגם המספר ללא כוונה לעורר מדנים עבר על איסור רכילות גמור.

3 ח"ח הלכות רכילות כלל א' סעיף ג' ובאמ"ח ס"ק ז', ..., דהוא בכלל רכילות.'

בכתבת פסק הדין בודאי אין הכוונה לעורר מדנים על הדיינים, ובכל זאת חששו בגמ' משום לא תלך רכיל.

והנה, בנוגע ללה"ר מפורש שיש גם את הענין של אבק לה"ר -והוא לה"ר שלא כדרך גנאי ונזק (או בכוונה או בנוסח) אבל מהסיפור ניתן להבין דבר גנאי, או שהסיפור גורם לאחרים לדבר לה"ר, או שהסיפור יגרום לנזק. לא מצינו באף מקום בחז"ל את המילים, אבק רכילות' -אבל הח"ח הבין שבאופן מקביל לאבק לה"ר יש גם אבק רכילות-

4 ח"ח כלל ח' רכילות הלכה א' - ג', ובאמ"ח ס"ק א'

הציור הראשון- להגיד שהשני דבר עליו אבק לה"ר- מסתפק בו הח"ח אם נחשב לאבק או ללה"ר גמורה, בציור השני והשלישי כשכוונתו או לשבח את השותף או לקדם את בקשתו לנדבה -כנראה טובר הח"ח שהוא אבק בלי ספק.

כמו שאסור לשמוע ולהאמין לה"ר, כך אסור להאזין לרכילות וכ"ש להאמינה.

5 ח"ח כלל ה' רכילות סעיף ב', ..., למיחש מבעי.'

מותר להאזין לדבר הנוגע לו -אבל אין היתר של קבלת רכילות לתועלת.

ברבינו יונה בסוף דבריו על הרכילות מצינו עוד הלכה-

6 שׁע״ת שׁער שלישי מאמר רכ״ה „...דרך סוד וסתר׳

רבינו יונה כלל גילוי סוד ברכילות - והסביר שיש בגילוי סוד משום נזק וגם מרגיל לרכילות (ומקור האיסור במשלי).

הח״ח הביא איסור גילוי סוד כאבק רכילות -

7 ח״ח כלל ח׳ רכילות סעיף ה׳ ובאמ״ח ס״ק ז׳

לכאורה הבין הח״ח מרבינו יונה שגילוי סוד הוא רכילות דרבנן וממילא קראו אבק.

בסוף הלכות רכילות ירד הח״ח לדיני תועלת בנוגע לרכילות - ופשוט לו שאם ידוע לו על אחד שעומד לגרום נזק לחבירו חייב להודיע לחבירו - והוא כלול בלא תעמוד על דם רעך - ולא שייך לומר שהוא בכלל הולך רכיל. ויש לחקור - איך הדין בגילוי סוד, אם רבינו יונה כללו ברכילות וכמשמעות הפסוקים במשלי הרי גם המגלה סוד לתועלת איננו רוכל, או שמא גילוי סוד אסור בעצם - והמגלה סוד לתועלת - סוף סוף מגלה סוד? בנוסף לסוגיות הנוגעות לגילוי זהותם של המחייבים בב״ד ישנה עוד מימרא בגמ׳ על האיסור לגלות את מה שנאמר לו בסוד -

8 יומא דף ד׳ ע״ב, אמר ר׳ (*מוסיא... לאמר׳

אסור לאדם לספר מה שנאמר לו אם לא שהורשה במפורש לגלות - ולכאורה זה דין אחר מהולך רכיל מגלה סוד שראינו ברבינו יונה.

9 סמ״ג לא תעשה ט׳, איזהו רכיל... בעמך׳, גרסינן ביומא... רשות׳

מהסמ״ג משמע שגילוי סוד הוא בכלל רכילות דאורייתא (ואולי הגמ׳ ביומא היא אסמכתא) - וא״כ יש לומר שגילוי סוד אסור דרך רכילות בלבד ומותר לתועלת.

10 יד הקטנה פ״ט מדע הל׳ ג׳ וד׳

לפי היד הקטנה גילוי סוד הוא בכלל רכילות אבל אינו חמור כרכילות - וכן הביא את הגמ׳ ביומא (ולכאורה ר״ל שהוא מדברי קבלה ולא מה״ת).

החפץ חיים בעסקו בשיטת רש״י בדין אפי תלתא דן באיסור, בל יאמר׳ שראינו ביומא -

11 ח״ח כלל ב׳ לה״ר סי״ג ובאמ״ח ס״ק כ״ז

הח״ח הסתפק אם הגמ׳ היא מדת חסידות או הלכה, ושמה מדובר כשדבר באופן שניכר שרצונו ה׳ה שהדבר ישמר בסוד, או שהוא מסוג הדברים שאנשים רגילים לשמור בסוד.

ולכאורה אם הראשונים הבינו שגילוי סוד הוא בכלל רכילות יש מקום גדול להתירו לתועלת. ודבר פשוט הוא שאין לדרוש מאחרים לשמור בסוד דבר שהוא בעצמו ה׳ה חייב לגלות - תלמיד ישיבה שנתבקש לאשר כי איננו סובל ממחלות ועל דעת כן קבל חדר בפנימיה אינו רשאי לאסור על חבירו לגלות להנהלה שהוא סובל ממחלה פנימית קשה - ועליהם להשפיע עליו לגלות ואם לא יצליחו חייבים לגלות בעצמם.

1 לא תעשה ו' שלא לחלוף רכיל שנאמר לא תלך רכיל בעמך:

(א) **יש** בכלל לחו זה כמה ענינים. וכל ענין בפני עצמו הוא עון גדול וחמור למאוד וכלל השוה בכל שגורם רעות רבות בזה וצדא. (ב) ענין אחד הוא רכיל. ואיזה הוא רכיל זה שטוען דברים והולך מזה לזה. ואומר כך אמר ראובן עליך. או כך עשה לך. כך וכך שמעתי על. ראובן שהיה אומר עליך. או אפי' לא אמר בפני הנוגע לו. כגון האומר בפני חזירו. כך וכך שמעתי על ראובן שהיה אומר על שמעון דברים אלו וכחצא צהן שגורמים הם נשמעו איש מפי איש. לעורר מדנים בין ראובן האומר ובין פלוני הנאמר עליו. ורי זה הולך רכיל. ועל זה נאמר לא תלך רכיל בעמך.

2 ג. ודע עוד, דרכילות נקרא אפילו לא אמר בפני הנוגע לו (ה), כגון

האומר בפני חברו: כך וכך שמעתי על ראובן שהיה אומר על שמעון, כי דברים כאלו גורמים, אם נשמעו איש מפי איש, לעורר מדנים בין ראובן האומר ובין פלוני הנאמר עליו:

וְנִצְרִיהּ לזהר מלספור ענין כזה, אפילו אם ירצה להזהיר לחברו שלא לגלות הספור הזה לשום אדם, ואפילו אם הוא יודע בכבודו שיקים את דברו, כי (ו) על-פי רב נשמע מפילא בעת הספור גנות על ראובן או על שמעון, ומקלל לשון-הרע לא נפקא]:

וְכִי שָׁכַן דְּאִסּוּר לְסַפֵּר לוֹ מַה שֶּׁפְּלוֹנֵי דְבַר עַל בְּנֵיו (ז) וְקָרְבָּיו, דְּטַבַּע הָאָדָם לְהִיזֵת מִצָּר בְּנֵהּ, וְרַכִּיל מְקָרִי:

וכל זה שהארכנו לענין שאר קרובים, הוא נפקא מינה לענין, אפילו אם יזהיר מלגלות לשום אדם, והוא דבר שלא נשמע שום גנות על אחד מהם בעת הסיפור, דאי לאו הכי אין צריך לכל זה וכנ"ל:

3 ודע, דאסור רכילות הוא אפילו אם אין מתכנן (ח) ברכילותו להקניס

שנאה בלבבו על אותו פלוני, ואפילו אם גם לפי דעתו פדין עשה פלוני שדבר עליו או עשה לו המעשה הזה. כגון ששמעון מוכיח לראובן על מה שדבר עליו או עשה לו ענין פלוני ופלוני, וראובן מתנצל עצמו שהדין עמו, והראיה שגם יהודה אמר עליו כן, אפילו הכי, אם הוא משער שעל-ידי זה תכנס שנאה בלב שמעון על יהודה, רכיל מקרי:

(ז) וראיה גמורה לזה מסנהדרין (ל) ז: מכתב היכי כתיב, ר' יוחנן אמר זכאי, משום לא תלך רכיל. ריש לקיש אמר פלתי ופלתי מוכין ופלתי מחייב וכי, ואף דשם בעת שכותבים הדיינים הפסק אינם מכוונים לרגל בזה, ואינו דומה למה שנוכר במשנה בלשון אבל מה אעשה כמו שכתב הפני משה בירושלמי שם יא (פ"ג ה"י), ואפילו הכי סבירא ליה לר' יוחנן דהלכה כוותיה נגד ריש לקיש דהוא בכלל רכילות:

(ח) אפילו אם אין. וראיה ממה שכתב רבינו יונה (כמאמר עז): "דנענשין על הפשיעה בלשון הרע אף-על-פי שלא נתכוין להבזות בעליהן". וכן ארז"ל בספרי (בהעלותך פ"סקא צט) ז: "ומה מרים שלא נתכונה לגנותו" וכך כתב הרמב"ן בחומש פרשת תצא (דברים כד ט) דאסור לשון הרע הוא אף-על-פי שאינו מתכוין להזיק כלל, ונראה שהוא הדין ברכילות:

- 4 א. יש הרבה דברים שאסורין מטעם אבק רכילות. ואבאר בקצור איזה ענינים, ומהם יקיש המשכיל לכל פיוצא בזה. כגון המספר לחברו (א) איך ששאלו מאחד אודותיו, והשיב על זה: שחקו, איני רוצה להודיע מה ארע ומה יהיה, וכל פיוצא בזה, שמספר לו איך שמדברי פלוני נרמו עליו שלא כהגון, בכלל אבק רכילות הוא:
- ב. וכן המשבח את אחד בפני חברו במקום שעל-ידי זה יוכל להעלות בלב חברו תרעומות עליו (ב), ועל-ידי זה יוכל להסבב לו רעה, בכלל אבק רכילות הוא. על-כן נראה לי, דיש לזהר מלשבח את ראובן בפני שמעון שתפו (או לאשה בפני בעלה, ולבעל בפני אשתו) שהיטיב עמו בהלואה, או בנתינת צדקה, ובשלום שכר שכיר ששלם לו כראוי, וכל פיוצא בזה, כי מצוי הוא על-ידי זה להעלות תרעומות בלב שמעון על שתפו ראובן, ופעמים שיסבב גם-כן על-ידי זה לראובן הזק או מחלקת (וכן לאשה על בעלה ולבעל על אשתו) בחשבו כי הוא פזר את ממונו בותרנותו:
- ג. וכן יש לזהר, בשמבקש מאת חברו שייטיב עמו באיזה דבר, והוא משיבו שאינו יכול למלאת בקשתו בזה, שלא ישאלנו: למה עשית טובה זו לפלוני? (א) שהוא בעצמו ספר לי את הדבר! (ד) כי מצוי הוא על-ידי דבר בזה גם-כן להעלות תרעומות בלב חברו על אותו פלוני, על שגלה את הדבר לאנשים, ואינו יכול להשמיט עצמו מהם:

(א) המספר לחבירו וכו'. פשוט הוא דכיוון דדבר זה הוא בכלל אבק לשון הרע וכדלעיל בכלל ח' אלמא דדיבור זה הוא דיבור שאינו הגון, ממילא אם יספר לו שאמר פלוני עליו, באופן זה יכנס בליבו תרעומות על אותו פלוני, ואפשר דהוא בכלל רוכל ממש שטוען דברים מזה לזה, ועל כל פנים מכלל אבק רכילות בוודאי לא נפקא:

- 5 ב. ואף על שמיצת רכילות בלבד גם-כן יש אסור גדול (א) כמו בלשון-הרע וכנ"ל בחלק א', אף דבעת השמיצה לא נגמר צדין בדעתו אם יאמין או לא. ומכל מקום אסור קבלה חמור ממנו, דלענין שמיצה היא דהוא מבין מתחלת הספור שתהיה ידיעת דבר זה נוגע לו על להבא אם אמת הוא, כגון שהוא רוצה שחברו רוצה לספר לו איך שפלוני רוצה להזיקו בגופו או בממונו וכיוצא בזה, כודאי מתר לשמע (א) לכתחלה, כדי לידע איך לחוש ולהשמר ממנו. אבל לקבל בהחלטה אסור מן התורה בכל גונו, רק דרך חשש בעלמא, וכדי שיהיה את עצמו בלבד, כמו שאמרו חז"ל (נדא.א.א.): דלישנא בישא אף-על-גב דלקבולי לא מקעי, למיחש מקעי.

6 **רבה וחיב האדם להסתיר הסוד אשר יגלה אצלו חברו**
דרך סתר אף-על-פי שאין בגלוי הסוד ההוא ענין
רכילות, כי יש בגלוי הסוד נזק לבצעו וסבה להפר מחשבתו,
כמו שזאמר (משלי טו כב) הפר מחשבות באין סוד. והשנית,
כי מגלה הסוד, אף יצא מגדר הצניעות, והגה הוא מעביר
על דעת בעל הסוד. ואמר שלמה עציו השלום (שם כ ט) גולה-
סוד הולך רכיל. רצונו לומר, אם תראה איש שאינו מושל
ברוחו לשמור לשונו מגלוי הסוד, אף-על-פי שאין במחשוף
הסוד ההוא ענין רכילות בין אדם לחברו, תביאהו המדה
הזאת להיות הולך רכיל שהוא מארבע כתות הרעות, אחרי
אשר אין שפתיו ברשותו לשמור. עוד אמר (שם יא ג) הולך
רכיל מגלה-סוד. רצונו לומר, אל תפקיד סודה למי שהולך
רכיל, כי אחרי אשר אינו שומר שפתיו מן הרכילות, אל
תבטח עציו בהסתר סודה, אף-על-פי שמסרת דבריה בידו
דרך סוד וסתר.

7 ה. **וחיב אדם (1) להסתיר הסוד אשר יגלה לו חברו דרך סתר, אף-על-פי**
שאין בגלוי הסוד ההוא ענין רכילות, כי יש בגלוי הסוד נזק לבצעו וסבה
להפר מחשבתו, גם כזה הוא יוצא מדרך הצניעות והוא מעביר על דעת בעל
הסוד:

(1) **וחיב אדם וכו'.** הוא לשון רבינו יונה
 ב"שערי תשובה" (כמאמר רבה א) עיין

שם, וסנהדרין (לא) דין גלי דיא ב) עיין שם. לשון הרע ורכילות, כן מוכח ברבינו יונה
 ודבר זה הוא חמור הרבה יותר מסתם אבק שם עיין שם:

8 **אמר ר' (מוסיא בר בריה דרבי מסיא משמיה דר' מוסיא) רבה**
"מניין לאומר דבר לחבירו שהוא בכל יאמר עד שיאמר לו לך אמור שנאמר
"וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר

9 **איזהו רכיל המגלה לחבירו דברים שדיכר ממנו**
אדם בסתר! ותניא כמסכת סנהדרין (ב),
(6) מניין לדיין שלא יאמר אני מוכה וחבריי
מחייבין אבל מה אעשה שחברי רבו עלי לך
נאמר (ויקרא ט, טז) לא תלך רכיל בעמך:
 גרסינן ביומא פרק קמא (ז, ט) אמר רבי מוסיא
 מניין לאומר לחברו דבר שהוא בכל
 יאמר עד שיאמר לו לך ואמור, תלמוד לומר
 (ויקרא ט, טז) מאהל מועד לאמור, לאו אמור
 בדברים /הללו/ אלא אם כן נתן לו רשות:ב

10 (ג) (ה) עוֹד ככלל זה ואע"פ שאינו עון תוֹר כל כך והוא המגלה סודו של חבירו ואע"פ שאין בגילוי הסוד ההוא ענין רכילות בין אדם לחבירו כלל ואינו גורם שום נזק ונזק לחבירו ע"י זה. מכל מקום עבירה גדולה היא וכלל הולך רכיל וכבר גדול החכמים זרוח קדשו אמר בזה. גולה סוד הולך רכיל. כלומר סופו שמיאזו אותו המדה רעה הזאת להיות הולך רכיל. הואיל ואין לפיו מחסום (ו) ועוד יותר מזה אפי' אם אמר דבר לחבירו סתם ולא הזכירו מלגלותו אע"פ כן אסור מלחזור ולספרו. כך אמרו חכמים מנין לאומר לחבירו דבר שהוא צלל יאמר. עד שיאמר לו כך ואומר תלמוד לומר כי ואסמכוהו אקרא: (ד) (ז) אִמְרו חכמי המוסר כי איש אחד גילה סודו לחכם. ואמר לו הבנת. והשיב החכם הן הבנתי אבל שכחתי. על כן צריך להיות זהיר מאוד בסוד חבירו ואל יוסיאנו מפיו לעולם. וכשם שאדם מזהיר שלא יגלה סוד. כך ענה טובה לאדם שלא יגלה סודו לשום אדם שזעולס ואמרו סוד שאיך מפקיד אותו לאויבך אל תפקידהו אלל אוהבך. כי לפעמים יהפך האויב לאויב. עוד אמרו מועולס לא הייתי מאשים למגלה סודי אלל לענמי. כי אמרתי הן אני לא יכולתי להעלים סודי. והאיך אאשים לאחרים שגלוהו לכן צריך ליזהר בזה:

11 ג. אִם אָחַד (כ) גָּלָה לְחֵבְרוֹ בְּאִפִּי תִּלְתָּא, עֲנִין עֶסְקוּ וּמִסְתָּרוּ וְכִיּוֹצֵא בְּזָה, דְּבָרִים אֲשֶׁר בְּסִתְמָא (כ) אֲסוּר אַחֲרֵיךָ לְגַלּוֹת לְאַחֵר מִן יוּכַל לְהַגִּיעַ לוֹ עַל-יְדֵי זֶה הַזֶּק אוֹ צַעַר, אֵךְ עִתָּה שְׂגִילָה לוֹ דְּבָר זֶה בְּאִפִּי תִּלְתָּא, אִם בֵּן רֵאִינוּ שְׂאִינוּ חוֹשֵׁשׁ לָזֶה, אֵךְ אִם יִתְגַּלֶּה לְבִסְפוּ, וְלִכֵּן מִתָּר לָזֶה הַשּׁוֹמֵעַ מִמֶּנּוּ לְכַתְּחֵלָה לְגַלּוֹת לְאַחֲרִים כֹּל כִּמְהָ שְׂלָא גָּלָה דְעִתּוֹ שְׂהוּא מְקַפִּיד עַל זֶה, אֵךְ שְׂלָא יִחְסְרוּ לָזֶה (כ) הַפְּרָטִים הַמְבַּאֲרִים לְעִיל בְּעִנְיֵי דְאִפִּי תִּלְתָּא, וְעִין בְּבִבְאָר מִים חַיִּים:

גונוי אסור, עד שיתן לו רשות בפירוש. י"ל דשם הוא מידה טובה בעלמא, שצריך האדם להרגיל עצמו בזה בכל גונוי, כדי שלא יבוא לעולם לקלקל עי"ז, אבל כאן איירינן לענין איסור לאו של לשה"ד (ובהאי נוחא שלא הביא הרמב"ם ז"ל האי דינא דיומא). ועוד אפשר לומר דמאי דאמרין: שהוא בכל יאמר, דוקא אם הכניסו בביתו ביחיד, דמשמע קצת שהוא מקפיד בדבר שלא יתגלה, דומיא דהתם דהכניסו הקב"ה לאוהל מועד ביחיד, וקולו של הקב"ה לא היה נשמע חוץ לאוהל כמש"כ רש"י בתומש (ויקרא א א) צה"ג בשם התורה כהנים, לכן אסור אף דלא תדינן שום ריעותא על ידי הגילוי, אבל אם סיפר לו בחוץ, דלא היה שום גילוי מילתא כלל שהוא מקפיד, או תלי רק בזה, אם יוכל להיות לו קצת ריעותא עי"ז שיגלה, אסור, אם לא שסיפר לו באפי תלתא, ואם לאו מותר, וכן משמע קצת בדברי מהרש"ל בבירוריו על הסמ"ג (בלאו ט) צו עי"ש:

(כ) דברים אשר בסתמא. כן נראה לענ"ד דדוקא בעניין זה צריך באפי תלתא, אבל בלאו הכי לא צריך באפי תלתא, וראיה ממה שכתב הרמב"ם ב"הלכות דיעות" (פרק ז הלכה ה): והמספר דברים שגורמים וכו' וכשנאמרו דברים אלו וכו' צו. משמע דדוקא בעניין זה צריך באפי תלתא, אבל בלאו הכי אפילו בלא אפי תלתא מותר: ואין להקשות על זה ממה שאמרו ביומא (ד): מנין לאומר לחבירו דבר שהוא בכל יאמר, עד שיאמר לו כך אמור? תלמוד לומר לאמר צו עיין שם, והובא דין זה בסמ"ג (לאין ט), ואצל הקב"ה, חס ושלום, לא שייך להצר לו או להיוקו, אלמא דכל